

УДК 343.8:343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.19>

ГЕЛЕМЕЙ С.О.

**СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ
ДКВС УКРАЇНИ****SUBJECTS OF PREVENTING CRIMINAL OFFENSES IN THE BODIES
AND INSTITUTIONS FOR THE EXECUTION OF PUNISHMENTS
AND PRE-TRIAL DETENTION CENTERS OF THE STATE CRIMINAL-EXECUTIVE
SERVICE OF UKRAINE**

Актуальність статті полягає в тому, що запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України є ключовим елементом пенітенціарної системи. Ця діяльність спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню, як кримінальних правопорушень так і злочинів серед засуджених та осіб, узятих під варту. Разом з тим, суб'єкти запобігання відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки, ресоціалізації та дотримання прав людини в місцях несвободи. Метою статті є визначення та класифікація кола суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України, їх повноважень та функцій. У статті досліджено систему суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України, їх правовий статус, повноваження та напрями взаємодії. Обґрунтовано, що ефективність превенції у місцях несвободи визначається узгодженістю дій як внутрішніх суб'єктів пенітенціарної системи (адміністрація установ, оперативні підрозділи, підрозділи нагляду і безпеки, режимна служба, психологічна служба, соціально-виховні та медичні підрозділи), так і зовнішніх суб'єктів контролю й реагування (прокуратура як процесуальний нагляд, органи досудового розслідування, суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та національний превентивний механізм, громадські спостережні комісії, органи місцевого самоврядування та пробачінні органи). Визначено функціональну роль кожної групи суб'єктів у реалізації заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуально-профілактичного рівнів, а також у забезпеченні «динамічної безпеки», зниженні впливу тюремної субкультури, протидії насильству, незаконному обігу заборонених предметів і корупційним проявам. Проаналізовано проблемні питання координації та інформаційного обміну між суб'єктами запобігання: фрагментарність взаємодії, дублювання функцій, недостатня стандартизація процедур реагування на інциденти, а також обмеженість ресурсів і кадрового забезпечення. Запропоновано напрями удосконалення інституційної моделі запобігання правопорушенням у ДКВС України, зокрема через алгоритмізацію міжвідомчої взаємодії, розвиток ризик-орієнтованого управління безпекою, посилення професійної підготовки персоналу та впровадження індикаторів оцінювання ефективності превентивних заходів.

Ключові слова: суб'єкти запобігання, ДКВС України, слідчі ізолятори, установи виконання покарань, безпека, пенітенціарна злочинність, профілактика, міжвідомча взаємодія.

The relevance of the article lies in the fact that the prevention of criminal offenses in the bodies and institutions of execution of sentences and pre-trial detention centers of the State Penitentiary Service of Ukraine is a key element of the penitentiary system. This activity is aimed at identifying and eliminating the causes and conditions that contribute to the commission of both criminal offenses and crimes among convicts and persons taken into custody. At the same time, the subjects of prevention play an important role in ensuring security, resocialization and observance of human rights in places of deprivation of liberty. The purpose of the article is to define and classify the range of subjects of the prevention of criminal offenses in the bodies and institutions of execution of sentences and pre-trial detention centers of the State Penitentiary Service of Ukraine, their powers and functions. The article examines the system of subjects involved in preventing criminal offenses in the bodies and institutions for the execution of punishments and pre-trial detention centers of the State Criminal-Executive Service of Ukraine, focusing on their legal status, powers, and areas of interaction. It is argued that effective prevention in places of detention depends on coordinated action by both internal penitentiary actors (institutional administration, operational units, supervision and security units, regime services, psychological services, social-educational and medical units) and external actors responsible for oversight and response (the prosecutor's office as procedural supervision, pre-trial investigation bodies, courts, the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights and the National Preventive Mechanism, public supervisory commissions, local self-government bodies, and probation authorities). The paper defines the functional role of each group in implementing general social, special criminological, and individual prevention measures, as well as in ensuring "dynamic security," reducing the influence of prison subculture, countering violence, illicit trafficking in prohibited items, and corruption. Key coordination challenges are analyzed, including fragmented cooperation, duplication of functions, insufficient standardization of incident-response procedures, and limited resources and staffing. The article proposes directions for improving the institutional model of prevention within the SCES of Ukraine, including formalizing interagency interaction algorithms, developing risk-oriented security management, strengthening staff professional training, and introducing indicators for assessing the effectiveness of preventive measures.

Key words: *prevention subjects, State Criminal-Executive Service of Ukraine, pre-trial detention centers, correctional institutions, dynamic security, penitentiary crime, prevention, interagency cooperation.*

Актуальність теми. Запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС) є ключовим елементом пенітенціарної системи. Ця діяльність спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню, як кримінальних правопорушень так і злочинів серед засуджених та осіб, узятих під варту. Разом з тим, суб'єкти запобігання відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки, ресоціалізації та дотримання прав людини в місцях несвободи.

Метою статті є визначення та класифікація кола суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України, їх повноважень та функцій.

Стан дослідження. Сьогодні в новітній історії державотворення з врахуванням сучасних реалій, науковими розвідками проблем визначення суб'єктів запобігання кримінальних правопорушень займалися такі наукові вчені дослідники, серед яких: І. М. Базярук, В. В. Голіна, Б. М. Головін, О. М. Джужа, В. В. Василевич, А.А. Вознюк, С. О. Філіппов, Ю.М. Черноус, С.С. Чернявський та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Система виконання покарань в будь-якій державі є складовою частиною забезпечення правопорядку та безпеки суспільства. Однак, через специфіку свого функціонування – ізоляцію осіб, обмеження їх прав та свобод, високий рівень напруженості – вона сама може стати джерелом де вчиняються кримінальні правопорушення. Варто наголосити, що запобігання злочинності в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах є однією з ключових умов як забезпечення прав засуджених та ув'язнених, так і підвищення ефективності виконання кримінальних покарань в цілому. Державна кримінально-виконавча служба України (ДКВС України) як центральний орган, що здійснює управління в цій сфері, сформулювала

багатосуб'єкту систему заходів запобігання правопорушенням. Нижче ми спробуємо провести аналіз кола суб'єктів, які здійснюють запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах ДКВС України, та визначення їх функцій і взаємодії, а також виокремити проблемні питання у цій діяльності.

Варто наголосити, що ефективність протидії злочинності у виправних колоніях і слідчих ізоляторах безпосередньо залежить від належного нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, зокрема – персоналу установ, оперативних підрозділів, прокуратури, органів Національної поліції, Державного бюро розслідувань та ін.

Діяльність суб'єктів регулюється Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [11], Кримінально-виконавчим кодексом України [7], Законом «Про пробацію» [14] та іншими актами. Принципи: законність, гуманізм, повага до прав людини, рівність перед законом. У період воєнного стану ДКВС також охороняє військовополонених.

Нормативну основу запобігання кримінальним правопорушенням у ДКВС становлять: – Конституція України – визначає пріоритет прав людини та верховенство права (ст. 3, 8, 29, 55) [3]; – Кримінальний кодекс України – окреслює кримінально-правові засади відповідальності за злочини, вчинені як засудженими, так і персоналом установ виконання покарань [4]; – Кримінально-виконавчий кодекс України – встановлює порядок і умови виконання покарань, регламентує діяльність установ і органів, а також права, обов'язки й відповідальність їх персоналу (розділи I–V) [7]; – Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23.06.2005 р. № 2713-IV – визначає організаційні засади, структуру, функції та правовий статус ДКВС як спеціального органу у сфері виконання покарань [11]; – Закон України «Про запобігання корупції» – встановлює вимоги до етичної поведінки, конфлікту інтересів та дисциплінарної відповідальності персоналу установ виконання покарань [12]; – Наказ Міністерства юстиції України № 2823/5 від 26.12.2019 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» – регламентує режим, застосування заохочень і стягнень, заходів безпеки [13];

Цікавий підхід у контексті окреслення кола суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах було запропоновано та науково обгрунтовано погляди, пропозиції та висновки, у наукових доробках Г.О. Радов [7]. У розробленій ним доктринальній моделі закону «Про пенітенціарну систему України» запропоновано цілісне бачення пенітенціарної системи як багаторівневої системи суб'єктів, що мають виконувати не лише вузько-інституційні функції, а й завдання загально-соціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері виконання покарань. [16]. У зазначеній моделі до суб'єктів пенітенціарної системи, які за своєю суттю мають бути залучені до запобігання кримінальним правопорушенням, віднесено, зокрема:

Державний пенітенціарний комітет – концептуально визначений як вищий орган управління пенітенціарною системою, на який покладаються такі ключові завдання (ст. 6 Моделі):

а) керівництво діяльністю пенітенціарних установ та інших суб'єктів системи, консолідація й інтеграція їх зусиль в інтересах забезпечення ресоціалізації засуджених, надання їм допомоги та підтримки, а також стимулювання їхньої активності;

б) представництво та захист інтересів пенітенціарної функції держави в органах законодавчої, судової та виконавчої влади;

в) здійснення контролю за виконанням чинного законодавства, парламентських та урядових рішень з пенітенціарних питань усіма суб'єктами пенітенціарної системи України;

г) формування та реалізація кадрової політики у сфері укомплектування пенітенціарного персоналу, його підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, атестації та сертифікації фахівців;

г) підготовка проєктів парламентських і урядових рішень з проблем пенітенціарної політики та практики [15].

При цьому Г. О. Радов цілком слушно наголошує, що проблеми пенітенціарної політики України починаються з елементарного – відсутності в сучасній українській науці й соціальній практиці адекватного уявлення про поняття та сутність пенітенціарної політики як соціально-правового явища [15].

Прикладом такого «невігластва» (неосвіченості; відсутності знань) [15]. На його думку, це призводить до термінологічної плутанини, концептуальної розмитості та, як наслідок, – помилкових управлінських рішень.

Показовим прикладом такого «невігластва» він вважає Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи 2017 року, у якій, як у назві, так і в змісті, відбулася фактична підміна

понять: замість кримінально-виконавчої системи по формі пропонується «пенітенціарна система», яка за своєю ідеологією, правовою природою та змістом діяльності насправді залишається кримінально-виконавчою. Як встановлено в ході досліджень, така декларативність та внутрішня непослідовність не лише деморалізує суб'єктів і учасників процесу виконання-відбування покарань, але й виступає одним з чинників, що детермінують учинення кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань в Україні.

Як справедливо зауважує Г. О. Радов, у побутовій площині термін «пенітенціарна політика» часто вживається як синонім «кримінально-виконавчої політики», без усвідомлення специфіки пенітенціарного підходу, його акценту на ресоціалізації, правах людини та комплексній запобіжній функції. Водночас створена ним на теоретичному рівні доктринальна модель пенітенціарної системи, особливо в частині виокремлення й функціонального наповнення суб'єктів пенітенціарної діяльності, може слугувати продуктивною основою для формування системи загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються в процесі виконання й відбування покарання у виді позбавлення волі всіма суб'єктами та учасниками кримінально-виконавчих правовідносин.

Разом з тим Модель Радова не є бездоганною. Як слушно підкреслюється, у ній жодним чином не окреслено ролі таких ключових учасників кримінально-виконавчої (пенітенціарної) діяльності, як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів та центральні органи виконавчої влади, рішення яких є обов'язковими для всіх громадян, юридичних осіб та інших об'єднань, включно з самим Пенітенціарним комітетом. Відтак стверджувати, що Пенітенціарний комітет, за задумом Г. О. Радова, має стати єдиною ключовою ланкою реалізації пенітенціарної політики, є, м'яко кажучи, перебільшенням, з чим не можна погодитися апіорі [15]. З позиції сучасного розуміння системи суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань до такої системи обов'язково мають бути включені й вищі органи державної влади, що формують законодавчу, інституційну та ресурсну рамку діяльності всієї пенітенціарної (кримінально-виконавчої) системи.

Заслугує на нашу думку також робота захищена у 2007 році в Київському національному університеті внутрішніх справ О. Г. Колб захистив докторську дисертацію «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» [2]. У цьому дослідженні автор вперше на концептуальному рівні розглянув установу виконання покарань не лише як місце ізоляції правопорушників, а як активний суб'єкт запобігання злочинам, наділений відповідною компетенцією, правовими повноваженнями та обов'язком здійснювати превентивну діяльність. Автором сформовано цілісну концепцію запобігання злочинам в УВП, розроблено оптимізовану модель системи норм Кримінально-виконавчого кодексу України та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері боротьби з рецидивною злочинністю, а також підготовлено пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства і практики його застосування [2]. Ці напрацювання мають безпосереднє значення для розуміння нормативного статусу установи та її персоналу як одного з ключових суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.

У цьому контексті показовою є позиція І. С. Яковця щодо оптимізації процесу виконання кримінальних покарань [19]. Науковець підкреслює, що оптимізація:

- 1) є процесом, тобто динамічною, а не разовою дією;
- 2) є діяльністю конкретних суб'єктів, спроможних цілеспрямовано впливати на об'єкт оптимізації (у нашому випадку – на практику виконання покарань та запобігання правопорушенням у ДКВС);
- 3) має своєю основною метою забезпечення ефективного функціонування об'єкта, тобто реальне досягнення завдань виконання покарань і запобігання злочинам;
- 4) передбачає застосування спеціальних засобів, форм і методів, які узгоджуються з правовим статусом відповідних суб'єктів [17].

Отже, оптимізація розглядається не як будь-яка зміна, а як цілеспрямована, науково обґрунтована діяльність суб'єктів системи виконання покарань, що діють у межах і на підставі закону.

Яковець виокремлює низку етапів оптимізації процесу виконання кримінальних покарань, які безпосередньо стосуються суб'єктів запобігання правопорушенням [19]: а) визначення реальної мети та завдань процесу виконання покарань (у тому числі – завдань превенції злочинів з боку як засуджених, так і персоналу); б) формування підходів до оцінки ефективності виконання покарань і діяльності суб'єктів запобігання, що є основою для окреслення напрямів

оптимізації; в) добір адекватних засобів, форм і методів оптимізації (управлінських, правових, організаційних, виховних, оперативно-розшукових тощо); г) практична реалізація заходів оптимізації з урахуванням визначених цілей і завдань; д) аналіз отриманих результатів та коригування діяльності суб'єктів на цій основі.

Кінцевою метою такої оптимізації є забезпечення ефективного виконання кримінальних покарань та зниження рівня кримінальних правопорушень у системі ДКВС України. Ефективність, на думку дослідника, слід розуміти як здатність ДКВС реально та з найкращим використанням наявних ресурсів, у визначені законом або вироком суду строки реалізовувати завдання процесу виконання покарань, у тому числі – завдання запобігання злочинам[19].

Важливо, що Яковець акцентує на необхідності створення спеціальної системи оцінки ефективності, яка поєднує кількісні показники (статистика злочинів, дисциплінарних порушень, рецидиву, випадків застосування примусу тощо) та якісні критерії (стан прав і свобод засуджених, рівень довіри до адміністрації, дисципліна та добросесність персоналу, рівень взаємодії із зовнішніми суб'єктами – прокуратурою, НПМ, громадськими організаціями). Проведений аналіз показує, що наявні критерії оцінки діяльності ДКВС часто не відповідають обов'язковим вимогам до повноти й об'єктивності, оскільки переважно фіксують формальні показники й недостатньо враховують превентивний компонент[19].

У контексті суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням це означає необхідність:

- чіткого нормативного закріплення їх повноважень, обов'язків і відповідальності у сфері превенції;
- уведення показників, що оцінюють не тільки «факт відсутності злочину», а й якість профілактичної роботи (попереджувальна діяльність, виявлення ризиків, робота з групами підвищеної віктимності та небезпеки, внутрішній контроль за персоналом тощо)[5];
- узгодження системи оцінювання з концепцією, запропонованою О. Г. Колбом, у якій установа виконання покарань виступає самостійним, юридично визначеним суб'єктом запобігання злочинам, а не лише об'єктом зовнішнього нагляду та контролю [2].

Таким чином, наукові підходи О. Г. Колба та І. С. Яковця дозволяють розглядати нормативно-правове забезпечення суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у ДКВС України не лише як «сукупність норм», а як концептуально вивірену систему, що визначає: хто саме (суб'єкти), на що впливає (об'єкт), з якою метою (зміст і завдання превенції) та за допомогою яких правових і організаційних засобів (механізм оптимізації) реалізує функцію запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторів[18].

Сучасний стан вітчизняної системи виконання покарань свідчить про її перебування у фазі інтенсивного нормативно-правового оновлення. Попри активну імплементацію кращих світових і європейських стандартів, результативність цих перетворень, зокрема в площині реального зниження кримінальних правопорушень у місцях несвободи та підвищення рівня безпеки, поки що не видається достатньою. Це зумовлює потребу подальшого комплексного наукового аналізу як змісту, так і механізмів реалізації чинного законодавства. На цьому тлі цілком логічно виглядає постановка питання про доцільність існування окремого підрозділу цивільних слідчих для розслідування відносно невеликої кількості злочинів у масштабах усієї держави, що, серед іншого, впливає на ефективність взаємодії суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань [10, 1].

Кримінально-виконавчий кодекс України, будучи базовим національним нормативно-правовим актом, який регламентує порядок і умови виконання та відбування покарань, одночасно формує правове поле превентивної діяльності установ виконання покарань щодо запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторів. Відповідно до ст. 11 КВК України, до установ виконання покарань належать: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), а також слідчі ізолятори – у випадках, передбачених цим Кодексом. Кримінально-виконавчі установи поділяються на установи відкритого типу (виправні центри) та установи закритого типу (виправні колонії). Останні, у свою чергу, класифікуються на колонії мінімального, середнього та максимального рівнів безпеки. Колонії мінімального рівня безпеки поділяються на дві категорії: із полегшеними умовами тримання та із загальними умовами тримання.

Значущим для розуміння статусу суб'єктів запобігання є й положення ч. 3 ст. 18 КВК України, згідно з яким слідчі ізолятори виконують функції виправних колоній мінімального рівня

безпеки із загальними умовами тримання та виправних колоній середнього рівня безпеки щодо засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування. Це означає, що слідчі ізолятори, поряд із виконанням функції попереднього ув'язнення, реально інтегровані в систему виконання покарань, а їхня адміністрація та персонал несуть не лише режимну, а й превентивну функцію щодо кримінальних правопорушень.

На підставі викладеного можна узагальнити, що внутрішніми інституційними суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням у системі ДКВС України є: арештні доми, виправні центри, виправні колонії (усіх рівнів безпеки), виховні колонії та слідчі ізолятори. Водночас слід наголосити, що суб'єктами превентивної діяльності виступають не стільки «будівлі» чи «типи установ», скільки їх адміністрації, персонал, оперативні підрозділи, психологічні та соціально-виховні служби, які діють у межах визначених законом повноважень. Саме через систему прав і обов'язків відповідних посадових осіб реалізується нормативно закріплена превентивна функція установ.

Суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах ДКВС є установи та організації, які здійснюють превентивні функції. Основним суб'єктом є Державна кримінально-виконавча служба України, яка організовує та реалізує заходи щодо запобігання злочинам і дисциплінарним порушенням. До суб'єктів також належать територіальні органи з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, органи та установи виконання покарань (включаючи слідчі ізолятори), органи пробації, Центр пробації, адміністрації виправних та виховних колоній, а також навчальні заклади у сфері управління ДКВС (наприклад, Академія державної пенітенціарної служби). Пенітенціарна академія України (ПАУ) /Penitentiary Academy of Ukraine – єдиний в Україні заклад вищої освіти зі специфічними умовами навчання, який віднесено до сфери управління центрального органу виконавчої влади – Міністерства юстиції України. Академія є унікальним освітнім осередком, який здійснює підготовку фахівців для Державної кримінально-виконавчої служби України та інших державних і приватних установ на основі сучасних європейських стандартів [9].

Проведена нами класифікація суб'єктів за функціональним призначенням, рівнем впливу та категоріями дозволила виокремити наступні категорії:

– внутрішні суб'єкти – адміністрація установ, психологи, соціальні працівники, пробаційні офіцери – безпосередньо здійснюють превентивну діяльність у місцях несвободи, включаючи психокорекцію та соціально-виховну роботу;

– зовнішні суб'єкти – Верховна Рада України, Президент, Уряд, МВС, СБУ, Прокуратура, НАБУ, Національна поліція – координують законодавчу базу, нагляд та протидію корупції, забезпечуючи загальний контроль;

– громадські суб'єкти – громадські організації, сім'ї, громадяни – здійснюють непрямий вплив через соціальну підтримку та реінтеграцію[6].

За рівнем: безпосередні (установи ДКВС) та опосередковані (органи влади). Варто наголосити, що сьогодні система суб'єктів в Україні існує переважно в теорії через відсутність чіткого законодавчого закріплення, що призводить до низької ефективності[8].

Отже суб'єкти запобігання можна поділити на дві основні групи: внутрішні (що безпосередньо входять до структури ДКВС або функціонують в установах) та зовнішні (незалежні органи контролю та громадські інститути). Внутрішні суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України представлені адміністрацією установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, до яких входять: – начальник установи та його заступники: несуть персональну відповідальність за стан безпеки та дотримання законності. Їх функції включають організацію режиму, нагляд, проведення перевірок, прийняття рішень щодо застосування заходів запобігання; – оперативні підрозділи – представляють собою ключовий суб'єкт у виявленні та припиненні підготовки правопорушень. Вони здійснюють оперативно-розшукову діяльність, вербують агентуру, здійснюють контроль за листуванням та переговорами; – режимно-оперативні відділи (служби безпеки): забезпечують дотримання внутрішнього розпорядку, проводять обшуки, контролюють відвідування, перешкоджають проносу заборонених предметів; – психологічна служба: здійснює безпосередню роботу з засудженими та персоналом, виявляючи конфлікти, напруженість, асоціальні установки, що дозволяє вчасно вживати профілактичних заходів; – служба охорони: забезпечує зовнішню безпеку установ, запобігає втечам та несанкціонованому проникненню; – служба соціальної роботи: сприяє ресоціалізації засуджених, що є довгостроковим фактором запобігання рецидивній злочинності.

Грунтуючись на результатах аналізу, можна стверджувати, що діяльність суб'єктів запобіжної роботи в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах ДКВС здатна стати надійним гарантом підтримання стабільної оперативної обстановки лише за умови існування оптимальної, внутрішньо узгодженої системи законодавчих та підзаконних норм, які: – чітко визначають коло суб'єктів, їх компетенцію та відповідальність; – забезпечують належні процесуальні гарантії прав людини під час проведення оперативно-розшукових і негласних дій; – створюють прозорі механізми міжвідомчої взаємодії та контролю; – дозволяють ефективно виконувати покладені на спеціальні суб'єкти оперативно-службові завдання.

Висновки. Лише за таких умов оперативні підрозділи, адміністрація установ, підрозділи нагляду та охорони, служби безпеки й інші учасники превентивної діяльності в ДКВС України можуть повною мірою реалізувати свій потенціал як суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням у місцях несвободи. В свою чергу нормативно-правове забезпечення суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у ДКВС України є багаторівневою системою, що поєднує положення кримінального, кримінально-виконавчого, адміністративного, антикорупційного та міжнародного права. Проте ефективність її реалізації потребує подальшої гармонізації норм, підвищення якості внутрішньої регламентації діяльності персоналу, створення інтегрованої превентивної інфраструктури та впровадження ризик-орієнтованих механізмів управління безпекою.

Список використаних джерел:

1. Ведмідський О. В. Роль і місце слідчого Державної кримінально-виконавчої служби України у запобіганні пенітенціарної злочинності. *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро. 17 берез. 2017 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 167.
2. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. К., 2007. 509 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Кримінальний кодекс України Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Колб О. Г., Копотун І. М., Попельнюк Т. В., Polían P. Кримінальні правопорушення, що вчиняються персоналом колоній : кримінологічна характеристика та заходи запобігання: монографія. Куновіце: ГУСПОЛ, 2022. 300 с.
6. Кримінально-виконавча система України. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/krim_vikon_sist_1.pdf
7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
8. Органи Державної кримінально-виконавчої служби України в системі суб'єктів захисту прав. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/03/95.pdf>
9. Пенітенціарна академія України URL: <https://pau.edu.ua/history-of-academy>
10. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII // *Голос України*. 2017. № 1.
11. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 3 листопада 2006 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/328-16#Text>
12. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
13. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : Наказ Міністерства юстиції України № 2823/5 від 26.12.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#Text>
14. Про пробацію : Закон України від 5 лютого 2015 року № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
15. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 12-16.
16. Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*: Бюлетень. Київ : Київський ін-т внутр. справ. 1997. № 2. С. 11–52.

17. Суб'єкти запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/20.pdf

18. Суб'єкти реалізації кримінально-виконавчої політики в Україні. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/1/part_2/32.pdf

19. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : монографія. Х. : Право, 2013. С. 341-342.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025